

ICHKI AUDIT TEKSHIRUVI NATIJALARI VA ULARNI TAKDIM ETISH MASALALARI

Yo'ldoshov Sherzodjon Shavkat o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya

Ushbu tezisda O'zbekistonda ichki audit standartlarini qo'llash masalalari shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va istiqbollari tahlil qilinib, uni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqotda zamonaviy boshqaruv va nazorat usullari — xalqaro audit standartlari, KPI ko'rsatkichlari hamda byudjetlashtirish mexanizmlari asosida auditorlik jarayonlari, hisob yuritish tizimlari va nazorat funksiyalarining rivojlanish tendensiyalari o'rganilgan

Kalit so'zlar: auditorlik faoliyati, rivojlanish bosqichlari, ichki audit standartlari, KPI, byudjetlashtirish, raqamli boshqaruv, xalqaro audit, avtomatlashtirish.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish jarayonida auditorlik faoliyati alohida ahamiyatga ega bo'lib, u nafaqat xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, balki butun iqtisodiyotning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Auditorlik faoliyatidan samarali foydalanish natijasida korxonalar moliyaviy hisoboti shaffoflashib, ularning faoliyati ustidan nazorat tizimi kuchayadi va investorlar uchun ishonchli ma'lumotlar taqdim etiladi. Shu nuqtayi nazardan, tijorat banklarida, auditorlik xizmatlarini rivojlantirish, ularning xalqaro standartlarga mos tarzda tashkil etilishi bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, moliya-bank tizimini isloh etish hamda auditorlik faoliyatini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, auditorlik tekshiruvlarini raqamlashtirish, mustaqil auditorlik tashkilotlari faoliyatini qo'llab-

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th September, 2025

quvvatlash va auditorlar malakasini oshirish orqali moliyaviy nazoratning sifatini oshirish choralari ko‘rilmoqda.

Mavzuning dolzarbligi

Zamonaviy korporativ boshqaruv landshaftida ichki audit tashkilotning yaxlitligini ta'minlash, operatsion samarasizliklarni aniqlash va tartibga soluvchi standartlarga rioya qilishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, bu auditlarning haqiqiy qiymatiko'pincha ularning natijalarini taqdim etishda tushuniladi yoki yo'qoladi. Ichki audit natijalarini e'lon qilish jarayoni shunchaki ma'lumotlarni tahlil qilishdan tashqari ko'p qirrali muammolar bilan kurashishni o'z ichiga oladi. Murakkab audit ma'lumotlarini tushunarli tushunchalarga samarali tarjima qilishdan tortib, manfaatdor tomonlarning taxminlarini boshqarish vatalqinlarning xolisligini saqlashgacha, taqdimot jarayonidagi har bir qadam ehtiyotkorlik bilan harakat qilishni talab qiladi. Texnik audit tafsilotlari va turli manfaatdor tomonlarning tushunishi o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish uchun aniq va ixcham aloqa muhim ahamiyatga ega. Rahbarlar va kengash a'zolaridan tortib operativ guruhlargacha bo'lgan manfaatdortomonlar nafaqat to'g'ri, balki ularning roli va mas'uliyatiga ham tegishli bo'lgan tushunchalarni talab qiladi.

Ichki audit maqsadi – bu tavsiyalarni tuzish, rahbariyat tomonidan hisobga olinadigan majburiy tadbir hisoblanadi. Kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirish rahbariyat javobgarligi hisoblanadi. Quyidagilar ichki audit xizmatining asosiy vazifalari hisoblanadi:

- kuzatuvchi kengashni ishonchli axborot bilan ta'minlash va ichki audit amalga oshirilishi natijalari bo'yicha korxona faoliyatini takomillashtirishga doir takliflarni tayyorlash;

- ichki audit jarayonida aniqlanadigan kamchiliklarni bartaraf etish yuzasidan korxona boshqaruv organlariga tavsiyalarni tezkorlik bilan kiritish, ularning bartaraf etilishini nazorat qilish.

Quyidagilar ichki audit xizmatining asosiy funksiyalari hisoblanadi:

- har yili korxonaning kuzatuvchi kengashi tomonidan tasdiqlanadigan rejaga muvofiq tegishli tekshirishlar o'tkazish yo'li bilan ichki auditni amalga oshirish (har chorakda va hisobot yili yakunlari bo'yicha);

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th September, 2025

- tuziladigan xo'jalik shartnomalarining qonun hujjatlariga muvofiqligi yuzasidan ekspertiza o'tkazish;

- buxgalteriya hisobini yuritishda va moliyaviy hisobotni tuzishda korxonaning tarkibiy bo'linmalariga metodik yordam berish, ularga moliya, soliq, bank qonunlari va boshqa qonun hujjatlari masalalari bo'yicha maslahatlar berish;

- texnik topshiriqlarni ishlab chiqishda, tashqi auditorlik tashkilotlarining takliflarini baholashda hamda auditorlik tekshirishlarini o'tkazish uchun tashqi auditorlik tashkilotini tanlashda tavsiyalarni tayyorlashda korxonaning kuzatuvchi kengashiga ko'maklashish.

Tijorat banklarida auditorlik faoliyatini samarali tashkil etish va ularning sifatli hisobini yuritish tizimi bank faoliyatining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, auditorlik faoliyatining samaradorligini to'g'ri baholash, auditorlik jarayonlari tarkibi va tuzilmasini chuqur tahlil qilish orqali shaffoflikni oshirish, moliyaviy risklarni kamaytirish hamda bankning investitsion jozibadorligini kuchaytirish mumkin.

Mamlakatimizda asta-sekin auditning milliy standartlari ishlab chiqilmoqda. Auditning milliy standartlarini ishlab chiqishda, avvalo, xalqaro standartlarga murojaat etiladi.

Auditorlik tekshiruvlarining sifatli va to'liq amalga oshirilishi nafaqat bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi, balki uning foydalilik ko'rsatkichlarini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, aniqlangan moliyaviy xatoliklarni bartaraf etish bankning Audit Quality Indicators (AQI) ko'rsatkichlarini yaxshilashga, shuningdek, ROA va ROE kabi rentabellik indikatorlarini barqarorlashtirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, auditorlik faoliyatida zamonaviy axborot texnologiyalarini keng qo'llash audit jarayonining sifatini oshiradi, tekshiruvlarning tezligini ta'minlaydi va bankning filiallari hamda markaziy apparati o'rtasidagi axborot almashinuvini samarali tashkil etadi.

Xususan, raqamli platformalardan foydalanish auditorlik tekshiruvlari natijalarini tezkor tahlil qilish, ichki nazorat mexanizmlaridagi kamchiliklarni erta aniqlash hamda ularni bartaraf etish imkonini beradi. Natijada, auditorlik faoliyati bankning moliyaviy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatib, moliyaviy intizomni

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th September, 2025

mustahkamlash, risklarni kamaytirish va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash uchun muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa va Takliflar

Xulosa qilib aytganda, ichki audit natijalarini samarali taqdim etish boshqaruvni, muvofiqlikni va operatsion samaradorlikni oshirishni maqsad qilgan tashkilotlar uchun juda muhimdir. Aloqa, manfaatdor tomonlarni jalb qilish va ma'lumotlarni sharhlashdagi muammolarni hal qilish orqali tashkilotlar o'z auditlarining ta'sirini maksimal darajada oshirishi mumkin. Aniq va ixcham muloqot manfaatdor tomonlarning xulosalarini tushunishini va mazmunli choralarni ko'rishini ta'minlaydi. Jarayon davomida manfaatdor tomonlarni jalb qilish ishonchni mustahkamlaydi va maqsadlarni audit natijalari bilan moslashtiradi. Qattiq tahlilga asoslangan amaliy tavsiyalar qarorlar qabul qilish va boshqaruv tizimini mustahkamlashga yordam beradi. Strukturaviy kuzatuv orqali doimiy takomillashtirishni qabul qilish tashkilotlarning moslashuvchan va chidamli bo'lishini ta'minlaydi.

Natijalar ichki audit natijalarini taqdim etishda tizimli yondashuv muhimligini ta'kidlaydi. Aloqa, manfaatdor tomonlarni jalb qilish, ma'lumotlarni sharhlash va keyingi harakatlardagi muammolarni hal qilish orqali tashkilotlar ichki auditdan olingan qiymatni maksimal darajada oshirishi mumkin. Audit natijalarining aniq va shaffofligi nafaqat manfaatdor tomonlarning tushunishini kuchaytiradi, balki boshqaruv tizimini mustahkamlaydi va strategik qarorlar qabul qilishni qo'llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, muhokama tashkiliy barqarorlikni va o'zgaruvchan tartibga soluvchilablarga va bozor dinamikasiga javob berishda doimiy takomillashtirishning rolini ta'kidlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4611-son qarori.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th September, 2025

2. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2022). Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements.
3. World Bank. (2022). Report on the Observance of Standards and Codes (ROSC): Accounting and Auditing – Uzbekistan.
4. Delloite. (2023). Global trends in implementation of international auditing standards. Deloitte Research Report.
5. Abduraximov, S. (2023). O'zbekiston bank sektorida auditning xalqaro standartlari joriy etilishining afzalliklari. Bozor, pul va kredit, 5, 45-51
6. Curtis C. Verschoor. "Korporativ yaxlitlik: muvofiqlikdan tashqari boshqarish uchunasoblar to'plami." Wiley. 2005. 272-bet.
2. Den M. Gay, D. Larri 7. Krumbli va Charlz B. Shrader. "Ichki audit: ishonch va maslahatxizmatlari." McGraw-Hill Education. 2016. 720-bet
8. Lawrence B. Soyer, Mortimer A. Dittenhofer va Urs P. Jermann. "Soyerning ichkiauditi: zamonaviy ichki audit amaliyoti." Ichki auditorlar instituti ilmiy-tadqiqot fondi. 2016 (6-nashr) 784-bet.